

Yale Divinity School tanáraitól származik — első sorban George Lindbeck, Hans Wilhelm Frei, Stanley Hauerwas —, akik meglehetősen széleskörű teológiai és filozófiai forrásból merítettek, amelyek között megtalálható Aquinói Szent Tamás, Karl Barth, a francia új teológia (főként Henri de Lubac), de inspiráló erővel hatott rájuk Ludwig Wittgenstein nyelvfilozófiája, Thomas Kuhn tudományos filozófiája, Alasdair MacIntyre erkölcsfilozófiája, és a szociológus Clifford Geertz is.

A *Narratív teológia* című kötet szerkesztői, Horváth Imre és Thomka Beáta, összesen tizenegy szerző tanulmányait válogatták a gyűjteménybe. Bevezető tanulmányában Thomka Beáta kiemeli, hogy „[a] bibliai narratívum problematikája az elbeszélésméleti kutatások korai időszakában is megjelenik, (...) a tradicionális megközelítésmódok mellett az általa képviselt szempontok érvényesítése új kontextusok kijelölését eredményezheti. (...) nem a teológiának van szüksége a narratológiára, hanem e kutatási terület gyarapodik a bibliai szöveg hagyomány vizsgálata által” (9–10.). Idézi a Jüngerre hivatkozott Paul Ricoeur fenntartásokat kifejező lényeges állítását is: „A gondolkodás, amely meg akarja érteni Istent, mindig is vissza fog térni az elbeszéléshez. (...) Ha a gondolkodás el akarja gondolni Istent, úgy el kell kezdenie történeteket mesélnie” (21.). Mindez irányadó a válogatáshoz, és a szerkesztők kiemelt szempontját is tükrözi. Horváth Imre valójában már a kötet tanulmányaihoz is tartozó írásának alapvetésére is érvényes, bár ő az ítélet eszkatológiai fogalmának nyelvi jelölőit helyezi középpontba, ezen belül például a teológiai fogalmak nyelvi kifejezhetőségét, a teológiai esztétika lehetőségét, és a kereszt eszkatologikus ikonként történő értelmezhetőségét veti fel.

A kötet két nagyobb fejezete: a *Narratív teológia* és a *Narratív retorika, metafora, parabola* a szerkesztők szándéka szerint olyan szövegválogatást tartalmaz, amely „a narratív teológia és a parabolakutatás korai, a kutatások irányvonalát kijelölő kérdésfelvetésekkel” (11.) foglalkozik. Ezek egyike a legkorábbi, több szerzőre hatást gyakorló Harald Weinrich-írás — amelynek címe egyben a kötet címadója is — azt az elgondolkodtató felvetést gondolja-írja körül, hogy „a kereszténység nem maradt elbeszélő közösség” (64.). Meir Sternberg írása a narratív modelleket foglalja össze, Richard Bauckhamé a Szentírás összefüggő szöveggént történő olvasásának lehetőségét tárgyalja, Hans Frei-é hermeneutikai szempontokat vezet be, Klaus Seybold első fejezetben szereplő írása didaktikai, a másodikban retorikai megközelítést vet fel. Amos Wilder a bibliai parabolák, Norman Perrin pedig a parabolák és a hermeneutika kérdéséről ír. Szerepel

krisztopoétikai tanulmány (Hermann Timm), olyan szöveg, amely a Krisztus-képekhez fűződő képi elbeszélésről illetve krisztológiáról (Ruben Zimmermann, Martin Karrer) szól. A tanulmánykötet felütését Paul Ricoeur mindenképpen irányadó, egyszerűségében a talán legrejtélyesebb és egyben a legegzaktabban feltárulkozó mondatból — „Vagyok, aki vagyok” (Kiv 3,14) — kiinduló, *Az egyik szövegről a másikra* című szövege adja meg, kijelölve a kötet tematikus felosztását: vagyis az Ószövetségi írások elemzésével kezdődik, majd az Újszövetség szövegeivel foglalkozó tanulmányok követik egymást.

Lényeges kiemelni, hogy — kiterjesztve és kissé változtatva Meir Sternberg e kötetben szereplő megállapítását — a „bibliai történetmondás alapvető modellje nem (csak) fogalmi, hanem gyakorlati problémákat (is) felvet” (92.), hiszen ebben lehet keresnünk és továbbgondolnunk e tanulmánykötet írásait azon túl is, hogy természetesen a — magyar nyelvű — irodalomelméleti kutatások számára más dimenziókat is nyithat, bátorítást jelenthet az újabb vagy a régít felelevenítő szempontok bevonására. Mindez a sorozat többi kötetére is elmondható, amelynek következő darabja *A narrációtól az attrakcióig (és tovább)* címen készül. Valószínű, hogy a megelőző kilencez hasonlóan a 10. kötet is innovatív és invenciózus meglepetéseket tartogat az olvasók számára. (*Kijárat Kiadó*, Budapest, 2010)

MÁTHÉ ANDREA

XERAVITS GÉZA: KRISZTUS KÖZTÜNK...! Gondolatok a Szentírásról

Xeravits Gézát eddigi könyvei, írásai alapján alapvetően a bibliatudomány szakértőjeként, az Ószövetség és Qumrán elmélyült kutatójaként ismerhettük meg. Jelen kötetének eddigiektől eltérő jellegére maga a szerző is reflektál: műve sokkal személyesebb, mint a Szentírás szaktudományos megközelítései, nem a kutató asztalánál születtek, hanem az igehirdetés szolgálatának gyümölcsei. A könyvben 18 elmélkedést, átdolgozott prédikációt olvashatunk, melyeknek legfőbb célja, hogy a szentírási szövegeket közel hozzák, élővé tegyék a befogadó számára és személyes találkozásra hívják az olvasót, s hogy az Ige bennünk is megtestesüljön. Nem véletlen a cím: *Krisztus köztünk...!* — az egész kötetet ez az örömhír és biztatás járja át, a Szentírás szavainak elevensége, Isten közelsége, mely Krisztusban teljesedett be, aki „ahogy magába engedi törekény emberségünk reménytelenségeit, úgy

áraszt el minket istenségének életető, szent, égi titkaival, s ad mindig megújuló reményt” (27.).

Ahogy Xeravits Géza említi, az írások kettős exegézis eredményei: megjelenik bennük a Szentírás értelmező bibliatudós is, ám nem egyoldalú a párbeszéd: a Szent Szöveg is megérinti az Őt megérinteni vágyót, sőt hasonlóan értelmezi is, segítve az olvasó saját életének, korának megértését, de nemcsak megértését, hanem megélését is, útmutatást, példát, ösztönzést és reményt nyújtva a teljesebb életre. Ennek megfelelően a kötet írásai a mindennapi élet reflexiójából, illetve a Szentírás értő olvasásából, átélmélkedéséből és Krisztus szemléléséből születtek. A szerző otthonosan mozog a Szent Szöveg egész világában, párhuzamokra történő utalásaival kiemeli a Szentírás egész kánonjának összetartozását, egymásra hatását. A világban mozgó, dolgozó és szolgáló emberként pedig tisztában van korunk, illetve korunk emberének problémáival, nehézségeivel is. A Szentírás és életünk eme találkozásából ekképpen az Ő- és Újszövetség történetei, helyzetei és saját életünk, korunk tapasztalatai mintha egy nagy közös élet-történeté állnának össze a könyv lapjain.

„Az ember története a sebek története” (15.) — ismétli a szerző mintegy refrénszerűen *A sebek péntekje* című írásában. Xeravits Géza életünk és korunk nehezen viselhető valóságairól, sötétségeiről, nehezen feldolgozható tapasztalatairól ír: sebekről, magányról, fájdalomról, ürességről, elmúlásról, meg nem értettségéről, emberi törékenységünkről. És szentírási történetekről, „a Szentírás ugyanis mindegyik történetben túllép a krízisen” (32.). A szent szövegek nem mennek el szóltan közönnyel kérdéseink és nehézségeink mellett, nem tőlünk távoli, idealisztikus emberi életeteket tárnak elénk, hanem a közös emberi sors lenyomatait, középpontjukban Jézussal, aki nem valamiféle megkülönböztetett, megóvott életet élt; átszenvedte a fájdalom, a sebek, a magány péntekjét, minden nehézségünkben társunkká lett, felmutatta az élet értelmét, el nem múló reményt adott számunkra. Krisztus köztünk...! — Ő nemcsak egykor régen élte át és szentelte meg emberi életünk minden oldalát, hanem ma is velünk van, és velünk is marad a világ végezetéig.

A Húsvét igézetében című fejezet írásai nagypéntek és a feltámadás misztériumaiba vezetnek minket. A passiótörténet, nagypéntek fájdalmai is örömhírként, erőt és reményt adó forrásként jelenhetnek meg számunkra, a szenvedő, megsebzett, magányos Jézus megszenteli életünk kilátástalannak tűnő helyzeteit. „A Szentírásra figyelve élő és gondolkodó ember számára a legnagyobb vigasztalás az, hogy a sötétséget fény követi. A hívő ember gondolkodása nem abban különbözik a reménytelenségben élőtlől, hogy

úgy véli: nincsen többé sötétség az életben, nincsenek kihívások, nincsenek katasztrófák, nincsen fájdalom, nincsen szenvedés. Mindannyian tudjuk, hogy ezek kikerülhetetlen részét képezik világunknak. A hívő ember azonban tudja azt, hogy a sötétre mindig fény következik” (32.). A feltámadás kapcsán a szent liturgiából kiindulva a szerző a vándorlás, a fény és sötétség kettősségét és a győzelem lényegét bontja ki, majd a feltámadás öröméhez kapcsolódó felelősségünkre is felhívja a figyelmet: igyekezzünk úgy alakítani életünket, hogy minél fogékonyabbá váljunk a húsvéti Krisztus befogadására.

A Találkozások című fejezet írásai között az alapvető hasonlóság, hogy szent személyeket mutatnak be válságos helyzetekben. Találkozhatunk Illéssel, akit üressé marnak fájdalmas tapasztalatai, ám talán éppen ennek az ürességnek lesz köszönhető, hogy megláthatja Isten igazi arcát. Jeremiással, aki a meg nem értettség, megalázottság hatására eldobná prófétai küldetését, szakítana Istennel, aki jó szülőként van mellette, és éppen azon a területen erősíti meg a prófétát, ahol a leggyengébb. Aztán Máriával, aki Isten működésének érthetelenségétől megrémülő fiatal lányként megy Erzsébethez. És az emmauszi tanítványokkal, akik megválaszolatatlannak tűnő kérdésekkel, magukba fordulva mendegélnek, míg a Feltámadott melléjük szegődve meg nem eleveníti őket. Xeravits Géza arra hívja fel a figyelmünket, hogy a Szentírásban nagyon is emberi történetekről és magatartásokról olvashatunk, nem valamiféle ideális életéről, hanem krízisekről, kiábrándultságról, megfáradtságról, félelemlről, bizonytalanságról. Ezek a krízisek, nehézségek ugyanúgy természetes részei a Szent Szövegnek, ahogy életünknek is. Az örömhír pedig az, hogy az ember nem marad magára a problémáival: Isten velünk van ezekben a helyzetekben, sőt nemegyszer éppen ezen kihívások által válhat termékenyebbé a Vele való kapcsolatunk.

A Zsoltárokkal című fejezet első írása elmondja, hogy a virraszt ige mindig többes számú alanyt kíván maga mellé, és tanúságot tesz arról, hogy Isten, ha szükséges, mindig kipótolja a hiányzó láncszemet. A második elmélkedés pedig az egyszerű lenyűgöző és félelmetes Isten dicséretére buzdít bennünket. A következő szakasz (*A szenvedők és betegek Istene*) két írása ismét Jézust állítja elénk: Jézust, aki közösséget vállal a szenvedőkkel, illetve a Jézussal való kapcsolatunkat a vakon született ember viselkedése alapján. Mindkét elmélkedés arra hív, hogy gondolkodjunk el Jézus-, világ- és emberképünkről. Kiemeli felelősségünket és önvizsgálatra is hív. Xeravits Géza kérdései, gondolatai mélybe tapintanak, önvizsgálatra hívnak, arra, hogy spirituális önmegcsalásainkon,

pszichológiai játszmáinkon túllépve próbáljunk meg eljutni a szeretet krisztusi motivációjára.

Az *Örömhírnök vigasztalásai* című rész mindkét írása Izajás idézetet vesz alapul, és párhuzamot von a babiloni fogságban sínylődő választott nép és saját helyzetünk között, melyben örömhírt hirdet a próféta. Az első elmélkedés arról tanúskodik, hogy Isten valódi táplálékuk elégit meg minket, és mindezt teljesen ingyenesen teszi — nem is helyes, ha adok-kapok viszonyként kezeljük Vele való kapcsolatunkat. A második írás a múlt sebeitől szenvedő, a jelen nincstelenségétől szenvedő választott nép, illetve kereszténység számára ad bátorítást, támpontot: a jövőnk, a jövődő életünk záloga egyedül Isten. Végül a kötet záró elmélkedése az ároni áldás elemzését tartalmazza, hangsúlyozva az Úr áldására való folyamatos rászorultságunkat.

Talán nem mellékes szempont, hogy egyszerűen jó kézbe venni a könyvet, belefér egy kabátzsebbe, bárhová magunkkal vihetjük, így akár utazás, várakozás közben is elolvashatunk egy-egy rövid elmélkedést, melyek napunk lelki táplálékává válhatnak. Nem bő lére eresztett, elvont, filozofikus szentbeszédekkel van ugyanis dolgunk, hanem az igazi örömhír ékes megfogalmazásával. A külszínt a szövegek retorikailag kifogástalan, csiszolt, szinte lírai, magával ragadó stílusa, míg a belbecst a szentírási szövegek értő olvasata, a személyesség, az érintettség (rólunk szól, életünk tapasztalatairól), a reális szemléletmód, számos gondolat újszerűsége és elsősorban az Isten jelenlétéről való hiteles tanúságtétel adja. (*L'Harmattan*, Budapest, 2009)

BORBÁS PÉTER

OROSZ GÁBOR: IDEGEN MELTÓSÁG A preimplantációs genetikai diagnosztika és az emberi méltóság elvé a teológia kontextusában

Hans Jonas írja, hogy hagyományos etikai elgondolásaink alaptalanokká váltak: mindennapi életünk átláthatatlanná bonyolódásával, valamint a tetteink által elindított ok-okozati láncok követhetlenné válásával az emberi cselekvés természete megváltozott. E probléma egyszerre jelentkezik az ökológiai katasztrófa fenyegető közelségének, illetve a modern genetika szédítő sebességgel elért újabb és újabb, az emberi élet kezdetét és végét érintő eredményeinek nyomán. Habár az ökológiai irányultságú etika témájában kezdődött élénk vita újabb keletű, a bioetika kérdésköre szinte egyidős a legelső genetikai kísérletekkel. E diskurzus egy kitéüntetett területét, a

probléma teológiai vonatkozásait teszi vizsgálatának tárgyává Orosz Gábor új könyvében.

A szerző erős képpel kezd: az épp elmúlt század genetikai forradalmának ikonját, Dollyt, a klónozott juhot állítja párhuzamba a keresztény szimbolika áldozati bárányával, a megváltó Krisztus jelképevel (13.). A talán provokatív metafora jelzi a probléma kettősségét: az ember megszabadulásának ígéretét, valamint áldozattá válásának veszélyét. A kétségkívül feltoluló izgalmas, ám sokszor szertefutó kérdésfelvetések helyett azonban a kötet szorosra veszi tematikáját, s elsősorban a bioetika teológiai vitájába kapcsolódik, nem feledeve az ezzel párhuzamosan zajló szekuláris vitát sem.

Orosz Gábor könyve első részében felvázolja az alapvető dilemmákat tudomány és erkölcs véglegesen megváltozott viszonyáról, majd az *emberi méltóság* — e kötet kulcsfogalmául is szolgáló — kifejezését járja körbe. Első közelítésében a fogalom használhatóságát mérlegeli, s Martin Buber mondatának („...ember és ember között az analitikus, a redukív és a deduktív szemléletmód uralkodik”) felidézésével (20.) jelzi, mennyire kiterjedt és súlyos öröksége van e fogalom jelentés-áryalatainak a teológiai diskurzus számára, főként a modernis eszméisége nyomán. Az emberi méltóság fogalmának jogi és etikai síkjait inspiráló módon, összefogott tárgyalásmódban elemzi a szerző, ezután pedig a kötet fókuszába helyezett preimplantációs genetikai diagnosztika (PGD), valamint prenatális diagnosztika (PND) meghatározását adja, illetve az alkalmazásukkal kapcsolatos etikai dilemmákat, érveket és ellenérveket, valamint különböző megközelítéseiket veszi sorra (32–79.). E rész kisé orvosi irányultságú, ám közérthető hangvétele segít megérteni az eljárások alapvető mozzanatait, illetve az alkalmazásuk mérlegelésével felvetődő etikai és teológiai problémákat. Széles panorámát nyújt az épp zajló párbeszéd állásáról, főbb pontjairól, ám sejtjük, ez még csak az előjáték.

A könyv legizgalmasabb felvetései a következő fejezetben kerülnek sorra, melyben a szerző Helmut Thielicke (1908–1986) protestáns teológus elgondolását, az *idegen méltóság* (*dignitas aliena*) teológiai paradigmáját ismerteti (talán túl röviden), és próbálja összhangba hozni addigi töprengéseinek eredményeivel (80–101.). 20. századi gondolkodóként Thielicke meghatározó alapélménye volt az európai kultúrkörben kiteljesedett szekularizáció, melyet egyháza krízisként és kihívásként élt meg. Ezért olyan méltóság-meghatározást keresett, mely egyszerre nyújt védelmet az ember embersége számára (ne fedjük, épp nemrég zajlottak a holokauszt rémtettei), felel a kereszténység szellemi kihívásaira, s szót ért az emberi méltóságról folyó szekuláris párbeszéd szereplőivel is. Thielicke tehát az ember idegen